

Τό νέο Ευρωπαϊκό μοντέλο κοινωνίας και ή συμβολή των χριστιανικών Ἐκκλησιῶν τῆς Εὐρώπης

ὑπό Ἀρχιμ. Χρυσοστόμου Σαββάτου
Ἐπικούρου Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

1. Πολλές φορές ἡ ἀναφορά μας στόν ὄρο Ευρωπαϊκή Ἔνωση, μᾶς προσανατολίζει σέ παραμέτρους οικονομικούς καί ὀπωσδήποτε σέ ὅλες ἐκεῖνες τίς διεργασίες καί τά δεδομένα, τά ὁποῖα ἔχουν νά κάνουν μέ πολιτικές οικονομικῆς σύγκλισης, ἀνάπτυξης καί ἐπενδύσεων. Ὅπως ὁμως ἀποδεικνύεται, ἡ ἱστορία τῶν δύο τελευταίων δεκαετιῶν τῆς ζωῆς τῆς Ε.Ε. καί πῶς συγκεκριμένα τά τέλη τῆς δεκαετίας τοῦ '80 καί τά πρῶτα χρόνια τοῦ '90, ἡ Εὐρώπη φαίνεται ὅτι διέρχεται μία κρίση «ταυτότητας», γεγονός πού ἀποδεικνύεται καί μόνο ἀπό τήν ἐξέλιξη τῆς ὀνομασίας της, ἀφοῦ τείνει πλέον νά μεταλλαγῆ σέ κάτι ἄλλο, πού δέν θά ἔχει νά κάνει μόνο μέ τήν οἰκονομία. Ἀπό Ευρωπαϊκή Οἰκονομική Κοινότητα (Ε.Ο.Κ.) ἀρχικά, μετονομάζεται Εὐρωπαϊκή Κοινότητα, γιά νά καταλήξει στό σημερινό χαρακτηρισμό της, ὡς Ευρωπαϊκή Ἔνωση.

Ἡ Εὐρώπη λοιπόν, δέν εἶναι μόνον οικονομική ἢ νομισματική Ἔνωση, εἶναι καί ἡ Εὐρώπη τῶν πολιτισμῶν, τῶν πολιτῶν καί τῶν λαῶν, μέ ὅλα ἐκεῖνα τά προβλήματα πού συνοδεύουν μία τέτοιου εἶδους ἔνωση. Ἔτσι δίνοντας μία εὐδαίμων προοπτική, μέ τήν ὑπέρβαση τῶν οικονομικῶν παραμέτρων καί δεδομένων, ὑποδεικνύει μία τάση διαμόρφωσης μιᾶς Εὐρώπης ἀνοικτῆς καί συγχρόνως χρηστικῆς στούς πολῖτες της, τῆ διαμόρφωση μιᾶς Εὐρώπης «ἀνθρώπινης». Ἐπιπλέον ἡ Εὐρώπη σήμερα ἀπασχολεῖ καί ἄλλους φορεῖς στό ἐσωτερικό της γίνεσθαι, ὄχι μόνο οικονομολόγους, τεχνοκράτες ἢ ἐμπειρογνώμονες, ἀλλά καί ὅλους ἐκεῖνους, οἱ ὁποῖοι ἀσχολοῦνται μέ τόν εὐρωπαϊο πολίτη, ὡς ἄνθρωπο μιᾶς ἀνθρώπινης κοινωνίας, προβάλλοντας καί ἕναν ἄλλον προβληματισμό, γιά τό μέλλον της.

2. Τό δεύτερο στοιχεῖο εἶναι ὅτι, στήν Εὐρώπη, ὅλα τά προβλήματα πλέον δέν εἶναι μόνο οικονομικά, ἀλλά τίς περισσότερες φορές, ἐνῶ παρουσιάζονται ὡς οικονομικά, στό βάθος τους εἶναι προβλήματα ἠθους καί πολιτισμοῦ, δηλ. τρόπου ζωῆς καί ὑπαρξης.

Πῶς συγκεκριμένα. Ἐνα φαινόμενο, ἀπό τά ἐντονότερα πού ἀπασχολοῦν τήν Εὐρώπη τοῦ σήμερα καί πού θά τήν ἀπασχολήσουν καί στό μέλλον, εἶναι ἡ ἀνεργία. Ἐξεταζόμενο ὡς φαινόμενο οικονομικό ὀδηγούμεθα σέ ἀδιέξοδα γιὰτί ἔχει πλέον ἀποδειχθεῖ ὅτι καί σέ κράτη-μέλη τῆς Ἔνωσης, τά ὁποῖα ἔχουν χαμηλό δείκτη πληθωρισμοῦ -ἕνας ἀπό τοὺς βασικούς παράγοντες τῆς οικονομικῆς ἀνάπτυξης-, παρουσιάζουν ὑψηλό δείκτη ἀνέργων, μέ χαρακτηριστικό παράδειγμα τή Γερμανία. Τό δεύτερο φαινόμενο εἶναι τοῦ κοινωνικοῦ ἀποκλεισμοῦ. Μία ὑφεση οικονομική ἐπιτείνει τήν ἐμφάνιση τοῦ πρόβληματος (ὑπό ὁποιαδήποτε μορφή καί ἂν ἐμφανίζεται) ἀντίθετα ἢ βελτίωση τῶν δεικτῶν τῆς οἰκονομίας δέν συνεπάγεται ἀναγκαστικά καί τήν ἀνάλογη ἄμβλυνση τοῦ φαινομένου, γιὰτί ἀπλούστατα ἢ ἐπίλυσή του ἀπαιτεῖ μία διαδικασία ἢ ὁποῖα δέν ἐξαρτᾶται μόνο ἀπό τίς οικονομικές παραμέτρους, ἀλλά ἀπαιτοῦνται καί ἄλλες πολιτικές πῶς ἀνθρώπινες καί περισσότερο κοινωνικές. Συνεπῶς ὁ ἴδιος ὁ homo economicus εἶναι ἀπαραίτητο νά ὑπερβεῖ τά παλαιά οικονομικά σχήματα ὠφελμιστικοῦ τύπου καί νά ἐστερνωθεῖ μία ἄλλη πραγματικότητα στό εὐρωπαϊκό γίνεσθαι, τῆς σχέσης καί τῆς συμβίωσης, ὡς τρόπου ζωῆς καί ὑπαρξης στήν ἴδια τήν εὐρωπαϊκή ζωή. Γιά νά καταλάβουμε πόσο ἠθικό, καί ὄχι μόνο ἀναλόγως οικονομικό εἶναι τό πρόβλημα τῆς ἀνεργίας, καί ποιός εἶναι ὁ προσανατολισμός τῆς ἐπίλυσής του, εἶναι νομίζω ἀρκετά τά στοιχεῖα πού οἱ ἴδιοι οἱ οικονομολόγοι δίνουν. Ἀπεδείχθη ὅτι ἕνας ἀπό τοὺς παράγοντες μέ τοὺς ὁποίους σχετίζεται ἡ ἀνεργία εἶναι ἡ «παγκοσμιοποίηση τῆς οἰκονομίας», μίας οἰκονομίας ὁμως ἢ ὁποῖα θεωρεῖ ὡς ἀγορά ἐργασίας μόνο τά 800 ἑκατομμύρια τῶν πολιτῶν τῆς ὑψηλίου, μέ βάση δέ αὐτούς καί μόνο προσπαθεῖ νά ἐπιλύσει τά διάφορα οικονομικοκοινωνικά προβλήματα, ἐνῶ ἀδιαφορεῖ ἢ καί σέ ἀκράτες περιπτώσεις τά θεωρεῖ ὡς ἀνύπαρκτα τά ὑπόλοιπα 2/3 τῆς κοινωνίας. Καταλαβαίνετε λοιπόν πόσο ἠθική ἢ μόνο οικονομική εἶναι ἡ θεώρηση ἀλλά καί ἡ ἐπίλυση τοῦ προβλήματος.

3. Βρισκόμαστε λοιπόν μπροστά σέ σημαντικά καί οὐσιαστικά προβλήματα, τά ὁποῖα καλοῦνται νά ἐπιλύσουν πλέον ὄχι μόνον οἱ κυβερνήσεις καί τά συμβούλια ὑπουργῶν, ἀλλά καί ἡ ἴδια ἢ λεγόμενη «κοινωνία τῶν πολιτῶν», ἢ ὁποῖα καλεῖται νά «προτείνει» τήν πλέον ρεαλιστική καί δυναμική λύση.

Τό πρῶτο πρόβλημα εἶναι αὐτό πού χαρακτηρίζουμε μέ τόν ὄρο «διεύρυνση». Τό ἄνοιγμα τῶν συνόρων καί ἡ ἀδυναμία στεγανοποίησης τῶν ἀνοικτῶν πλέον κοινωνιῶν θέτει σήμερα μέ ὀξύτητα τό ζήτημα τῆς

άνθρωπινης συνάντησης, με όρους πλέον πού διαφεύγουν του έλέγχου της πολιτικής. Η ανθρώπινη συνύπαρξη μπορεί κάλλιστα να προσλάβει την διάστροφη μορφή της πολιτισμικής σύγκρισης, εφόσον με την κινητικότητα της μετανάστευσης, για παράδειγμα, τά όρια τριβής των πολιτισμών δεν παραμένουν αποκλειστικά γεωγραφικά αλλά συγχρόνως διαχέονται και έσωτερικεύονται μέσα στις άνοικτές ευρωπαϊκές κοινωνίες, με αποτέλεσμα σήμερα να όμιλούμε όχι για διεύρυνση μόνο αλλά και για έμβάθυνση, δηλ. για μία ουσιαστική αντιμετώπιση του ήδη έμφανιζόμενου φαινομένου μέσα στά ίδια τά σπλάχνα της Εύρώπης (Συνθήκη Sengen). Η πολιτική διεύρυνση σε συνδυασμό και με την προσπάθεια δημιουργίας ενός πολυέθνους (multination) -έννοια πού αποκτά και αυτή σήμερα επιχειρησιακή χρησιμότητα προκειμένου να περιγράψουμε την Εύρώπη του έναίσιου ευρωπαϊκού νομίσιματος και της όμοσπονδιακής πολιτικής- οδηγεί τελικά και σε μία πολιτισμική διάβρωση, ή όποια κατατείνει σε μία ανταγωνιστικότητα πολιτισμική αντί να ενοεί την συνοίκηση, συνύπαρξη και την ανάπτυξη μιās κοινωνίας συνοικούντων έθνων. Η προσπάθεια δημιουργίας μιās διεθνούς κοινωνίας όργανωμένων και ανεξαρτήτων κρατών-έθνων -ή όποια άπετέλεσε και τό πρότυπο της Εύρώπης - διεστρέβλωσε την άρχική προοπτική της δημιουργίας μιās συνειδησιακής συνύπαρξης. Σ' αυτή την διαβρωτική κίνηση οι Έκκλησίες και οι θρησκευτές έχουν πλέον την ευθύνη για την ανάπτυξη μιās «ποιμαντικής πολιτισμικής καταλλαγής», άρχικά μέσω του διαλόγου.

Τό δεύτερο πρόβλημα, πού και αυτό σχετίζεται με την οικονομία, είναι ή ανάπτυξη μηχανισμών προς την ευρωπαϊκή ένοποίηση, ή όποια φαίνεται να μπαίνει σε μία νέα φάση σοβαρών ανακατατάξεων πού θά ταλαιπωρήσουν επί μακρόν την κοινωνία της Εύρώπης. Δεν θά πρέπει να μις διαφεύγει ότι τό κοινό ευρωπαϊκό νόμισμα προαπαιτεί μία όμοιογένεια οικονομικών μηχανισμών αλλά και οικονομικού πολιτισμού -όρος πού περιλαμβάνει όχι μόνο πολιτιστικές παραμέτρους αλλά και οικονομικές, οι όποιες όμως εξαρτώνται από την παρεχόμενη ποιότητα υπηρεσιών. Τί σημαίνει αυτό; Ότι ή λειτουργία του ευρωπαϊκού νομίσιματος και ή δημιουργία πολιτικών, κοινωνικών και πολιτισμικών προϋποθέσεων ευδοκίμησης δεν είναι άπαλλαγμένη και από ευρύτερες πολιτισμικές έπιπλοκές, δηλ. είναι μία λειτουργία στενά οικονομική και μονοδιάστατα μηχανική και τεχνική, ή όποια όμως προϋποθέτει ταυτόχρονα και διανοητική συμμετοχή, ενώ παράλληλα διαμορφώνει και την άνάλογη ήθική δεοντολογία, την όποια όφείλει επίσης να ύποστηρίζει. Καμμία οικονομία δεν είναι έποικοδομητική εάν δεν είναι και ήθική (χαρακτηριστικό παράδειγμα τά κοινωνικά προγράμματα ανάπτυξης, τά όποια συνεπάγονται ύπέρβαση της κοινωνικής άδικίας, ρατσισμού κ.ά. στην προοπτική όμως ότι συμβάλλουν άναπτυξιακά στό συγκεκριμένο χωροχρόνο και στην προοπτική του μέλλοντος). Η προσπάθεια λοιπόν έπιβολής του κοινού ευρωπαϊκού νομίσιματος συνοδεύεται και από δυναμικούς σπασμούς της κοινωνίας, πού θά άπαιτήσει πλέον έντονότερη προσπάθεια και δράση για τόν άνθρωπο, τό περιβάλλον και την κοινωνία.

4. Η Εύρώπη φαίνεται πλέον ότι δεν ζητά την έφαρμογή μιās κοινωνικής πολιτικής, αυτή την άναγνωρίζει στις μή κυβερνητικές όργανώσεις και ιδρύματα, όπως άποδεικνύεται από την «Γνωμοδότηση της Οικονομικής και Κοινωνικής Έπιτροπής, με θέμα “Τά σωματεία και ιδρύματα στην Εύρώπη”» (C95/99/30.3.98), όπου χαρακτηριστικά έξαιρούνται οι «θρησκευτικές όργανώσεις». Άναζητά και κάτι άλλο περισσότερο «πνευματικό», άφοϋ έχει πλέον συνειδητοποιήσει ότι πνευματικά είναι μετέωρη. Αυτό άποτελεί και την πρόκληση για τό ποιό πρέπει να είναι τό νέο ευρωπαϊκό μοντέλο κοινωνίας, στην προοπτική ένίσχυσης μιās ύγιους ανταγωνιστικότητας, όπως αυτό διατυπώθηκε άρχικά στά Συμπεράσματα της προεδρίας, του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της Λισσαβόνας, στις 23 και 24 Μαρτίου του 2000.

Ός νέα πρόκληση του στρατηγικού στόχου της Εύρώπης, για την έπόμενη δεκαετία, στά πλαίσια της στρατηγικής της Λισσαβόνας (23-24 Μαρτίου 2000), έχει τεθεί ή διαμόρφωση των άλλαγών εκείνων, οι όποιες θά πρέπει να είναι σύμφωνες με τίς κοινωνικές άξίες και άντιλήψεις, προκειμένου να έπιτευχθεί ό έκσυγχρονισμός του ευρωπαϊκού κοινωνικού μοντέλου, τό όποιο θά έχει σαν στόχους την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού, με έπενδυτικό φορέα πλέον τόν ίδιο τόν άνθρωπο και τίς άξίες τίς όποιες φέρει.

Τό Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Λισσαβόνας (23-24 Μαρτίου 2000), στην προοπτική της έπόμενης πενταετίας (Μάρτιος 2005), άναζητά τρόπους ύπέρ-βασης του παλαιού μοντέλου ευρωπαϊκής ανάπτυξης και έπένδυσης, όχι μέσα από δομές επιχειρησιακές και οικονομικά μοντέλα αποκλειστικά και μόνο, αλλά κυρίως προσβλέπει σε μία άλλη προοπτική, περισσότερο άνθρωποκεντρική, ή όποια θά άξιοποιήσει στό χώρο της ανταγωνιστικότητας και της έσωτερικής άγοράς, την έπένδυση και την διαδικασία διαθρωτικών μεταρρυθμίσεων, άκόμη και στό έπίπεδο της γνώσης και των πολιτικών για την κοινωνία και την πληροφορία, ώστε να πετύχει τόν συνδυασμό της ανταγωνιστικότητας και της κοινωνικής συνοχής, ως μία πλέον ύγιή έκδήλωση της ίδιας της κοινωνίας, άφοϋ ή άνεργία, ως φαινόμενο μακράς διάρκειας, με έκδηλες περιφερειακές ανισότητες και με στοιχεία ένδημικά, σχετίζεται άμεσα τόσο με την ανταγωνιστικότητα, όσο

καί μέ τήν κοινωνική συνοχή.

Φαινόμενα, ὅπως οἱ φυλετικές διακρίσεις, οἱ ρατσιστικές ἐπιλογές, οἱ κοινωνικοί ἀποκλεισμοί, κυρίως στό χῶρο τῆς ἐργασίας ἀλλά καί στήν φιλελευθεροποίηση τῆς ἀγορᾶς, καί τέλος οἱ ἡλικιακές προτεραιότητες, ἐμφανίστηκαν στόν εὐρωπαϊκό χῶρο τῆς ἀνταγωνιστικότητας καί ἀνέδειξαν τελικά τό ἐμφωλεῦον πρόβλημα τοῦ ὑφιστάμενου εὐρωπαϊκοῦ μοντέλου κοινωνίας, γιατί: α) Ἀπεδείχθησαν, ὡς μέσα ἀνεφάρμοστα, ἀφοῦ καμμία ἐπίλυση κοινωνικῶν ἢ οικονομικῶν προβλημάτων δέν πέτυχαν. β) Ὑπέδειξαν ἕνα ἄλλο πρότυπο, ὡς κοινωνικό μοντέλο, καί μάλιστα μέ διαφορετικό ἐπενδυτικό φορέα, κυρίως οικονομικό καί ἀγοραστικό, ὁ ὁποῖος ὅμως ἦταν «ξένος» πρὸς τόν ἀνθρωπιστικό σκοπό του.

Ἡ στρατηγική λοιπόν τῆς Λισσαβόνας ἐρχεται νά τονίσει τελικά καί συγχρόνως νά ὁμολογήσει, ὅτι **«οἱ ἄνθρωποι εἶναι τό πολυτιμότερο κεφάλαιο τῆς Εὐρώπης καί πρέπει νά ἀποτελοῦν τό ἐπίκεντρο τῶν πολιτικῶν τῆς Ἑνωσης. Ἡ ἐπένδυση στόν ἄνθρωπο καί ἡ ἀνάπτυξη ἐνεργοῦ καί δυναμικοῦ κράτους πρόνοιας θά ἔχει ζωτική σημασία τόσο γιά τή θέση τῆς Εὐρώπης στήν οἰκονομία τῆς γνώσης ὅσο καί γιά νά ἐξασφαλιστεῖ ὅτι ἡ ἐμφάνιση τῆς νέας αὐτῆς οἰκονομίας δέν θά ἐπιτείνει τά ὑφιστάμενα κοινωνικά προβλήματα τῆς ἀνεργίας, τοῦ κοινωνικοῦ ἀποκλεισμοῦ καί τῆς ἐνδείας»** (βλ. §24 τῶν Συμπερασμάτων τῆς Προεδρίας τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Συμβουλίου τῆς Λισσαβόνας, 23 καί 24 Μαρτίου 2000).

Τό νέο λοιπόν κοινωνικό μοντέλο τῆς Εὐρώπης βρίσκεται μπροστά σέ δύο βασικές τάσεις ἢ φαινόμενα.

I. Τήν ἀναγνώριση τῶν δικαιωμάτων τῶν μειονοτήτων, ὑπό ὁποιαδήποτε ἐννοια καί ἂν αὐτό νοηματοδοτεῖται.

II. Τήν ἀντιμετώπιση τῶν ἀντοχῶν ἀνοχῆς ἀπέναντι στόν «ἄλλο», ὅπως καί ἂν αὐτός προσωποποιεῖται στό εὐρωπαϊκό γίγνεσθαι.

Τό νέο αὐτό εὐρωπαϊκό μοντέλο, τό ὁποῖο ἀπαραίτητα πρέπει νά ἀποτελεῖ τό ὑπόβαθρο τοῦ μετασχηματισμοῦ καί γιά τήν οἰκονομία ἀκόμη (πρβλ. §31) εἶναι ὁ «ἄνθρωπος», ὁ ὁποῖος, στό κοινωνικό του περίγυρο, συγχρόνως προσωποποιεῖ καί τόν «ἄλλον».

5. Πῶς ὅμως μποροῦν αὐτά τά δύο νά συνυπάρχουν; Νά βρεθοῦν σέ κοινωνία; Νά μὴν ἀλληλοαποκλείονται; Νά μὴν εἶναι ἀσύμβατα μεταξύ τους; Ὁ δυτικός πολιτισμός φαίνεται νά προσυπογράφει τήν ἄποψη τοῦ ἀσύμβατου καί τοῦ ἀλληλοαποκλεισμοῦ μέ πολλούς τρόπους, ἀφοῦ τόσο ὁ ἀνθρωπισμός του ὅσο καί ἡ ἀτομικιστική θεώρηση τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς τόν βοηθοῦν, ὥστε νά θεωρεῖ ὅτι μόνο αὐτά τά δύο, ὁ ἀνθρωπισμός καί ὁ ἀτομισμός δηλαδή, βρίσκονται στά θεμέλια τοῦ πολιτισμοῦ του. Ἡ θεώρηση τοῦ ἀνθρώπου, ὡς ἀτόμου, καί τά ἀτομικά του δικαιώματα, τά ὁποῖα μάλιστα προστατεύει μέ διακηρύξεις καί διεθνεῖς ἀποφάσεις, θεωρεῖ ὅτι ἐκφράζουν μία αὐτάρκεια, καί συγχρόνως ὅτι ἀποτελοῦν καί τά συστατικά στοιχεῖα τῆς ὑπαρξης. Ἡ ἐσφαλμένη αὐτή θεώρηση ἐμφανίζει, ὅτι τό μόνο μέσο, μέ τό ὁποῖο ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νά ἐδραιωθεῖ ἀνθρωπιστικά εἶναι νά περιχαρακωθεῖ ἀτομικιστικά. Τό λάθος αὐτό ἐπιβεβαιώνεται, ὅταν ὁ πολίτης αἰσθάνεται νά ἀπειλεῖται, ὀλοένα καί περισσότερο, ἀπό τήν παρουσία τοῦ «ἄλλου» καί νά τόν κυνηᾷ ἢ ἐτερότητα.

Ἡ θεώρηση ὅμως αὐτή τοῦ ἀνθρωπιστικοῦ μοντέλου ἀποδεικνύει ὅτι δέν εἶναι ἀρκετή καί μόνο, ἡ δέ ἐπικέντρωση τῶν ἐνδιαφερόντων μας, ὡς Ἐκκλησίας, καί μάλιστα Ὁρθόδοξης, στή διακριτική καί ἐγγενῆ ἀξιοπρέπεια τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου, στό πῶς δηλαδή μπορεῖ ἡ κοινωνία νά θέσει σέ προτεραιότητα τήν ἀνθρώπινη ἀνάπτυξη, στήν οἰκογένεια, στήν ἐκπαίδευση, στήν ἀπασχόληση καί στήν κοινωνική προστασία, στήν ποιότητα τῆς ἐργασιακῆς σχέσης καί στήν περιβαλλοντική μας συμπεριφορά, δέν εἶναι ἀρκετά, ἀπλᾶ ὡς ἐκδήλωση σεβασμοῦ στό ἀνθρώπινο πρόσωπο, σάν μία ἀτομικότητα μέ λογική φύση, ἀλλά κυρίως ἀπαιτεῖται μία παρότρυνση ὥστε τό ἀνθρώπινο πρόσωπο νά θεωρήσει τόν «ἄλλο», ὄχι ὡς ἐχθρό ἀλλά ὡς «πλησίον» καί «ἀδελφό».

Μέ τόν τρόπο αὐτό, τό νέο μοντέλο κοινωνίας, πού συνεπάγεται τήν παρουσία τοῦ «ἄλλου», παύει νά ἀποδέχεται τόν «ἄλλο» μόνο στό βαθμό πού δέν ἀπειλεῖ τή ζωή μας ἢ μόνο στό βαθμό πού μᾶς εἶναι χρήσιμος γιά τήν ἐπίτευξη τῆς ἀτομικῆς μας εὐτυχίας, ἐνῶ συγχρόνως δέν τοῦ προκαλεῖ φόβο.

Ἡ ἐπιβεβαίωση λοιπόν τοῦ ἑαυτοῦ μας ὡς ἀνθρώπινου προσώπου, στό νέο αὐτό κοινωνικό μοντέλο, δέν πραγματοποιεῖται μέσῳ τῆς ἀπόρριψης τοῦ «ἄλλου» ἀλλά μέ τήν ἀποδοχή τοῦ «ἄλλου».

6. Έδω νομίζω είναι τό δεύτερο λεπτό σημείο τό όποίο άπαιτεί πολύ προσοχή. Πώς δηλαδή άποδεχόμαστε τόν «άλλον», γιατί και ό τρόπος μέ τόν όποϊόν τόν άποδεχόμαστε είναι μία άλλη διάσταση τοῦ φόβου γιά τόν «άλλο» και τήν ετερότητα. Τί σημαίνει αυτό; Ότι ακόμη κι άν άποδεχόμαστε κάποιον, τόν άποδεχόμαστε μέ τόν όρο ότι είναι κάπως σάν έμάς, άφου ή ίδια ή διαφορετικότητα, ή ετερότητα δηλαδή, μπορεί νά είναι άπειλή. Η πρώτη αντίδρασή μας στόν «άλλο» εκδηλώνεται είτε μέ έναν τρόπο ήπιο, προβάλλοντας μέ κάποιο τρόπο τό πρότυπο τοῦ δικοῦ μας έαυτοῦ ή μέ έναν τρόπο βίαιο και άκραίο, ό όποϊός εκφράζεται μέ τήν άπόρριψη και τήν διαίρεση ή τήν άπομόνωση και τόν άποκλεισμό. Αυτό έχει ως άποτέλεσμα νά διαμορφώνει μία κοινωνική συμπεριφορά, σέ άνησυχτικό μάλιστα βαθμό γιά τίς συνέπειές της, μέ προεκτάσεις κοινωνικές και κοινωνιολογικές. Συγκεκριμένα οί κοινωνίες δομοῦνται σέ μία ίσορροπία, ή όποία όμως διαρκεί όσο διαρκοῦν τά άμοιβαία συμφέροντα και μπορεί εύκολα νά μετατραπεί σέ άντιπαράθεση και σύγκρουση, και αυτό επιβεβαιώνεται καθημερινά.

Όλες αυτές οί κοινωνικές και κοινωνιολογικές παρατηρήσεις και διαπιστώσεις συνεπάγονται και άντίστοιχες άνθρωπολογικές συνέπειες, οί όποϊες τελικά και δομοῦν ή άποδομοῦν τό νέο μοντέλο κοινωνίας τής Εὐρώπης, άν δέν έρμηνευθοῦν σωστά ή δέν κατανοηθοῦν όρθά.

Έτσι ή δυνατότητα νά είσαι ό έαυτός σου, σοῦ παρέχει τήν άπόλυτη δυνατότητα τής μοναδικότητας και τοῦ άνεπανάληπτου. Όμως πώς είναι δυνατόν νά είσαι μοναδικός και συγχρόνως νά μήν είσαι μόνος; Νά εκφράζεσαι άνεπανάληπτα, χωρίς νά άπομονώνεσαι;

7. Η άπάντηση στά παραπάνω έρωτήματα άποτελεϊ τό δεύτερο στοιχείο τοῦ νέου μοντέλου τής Εὐρώπης, είναι ή κατάφαση στόν άλλο, μέσα άπό μία διαδικασία πού ή στρατηγική τής Λισσαβόνας τήν περιγράφει ή καλύτερα τήν όριοθετεί μέ τούς όρους: άνεκτικότητα, συμπληρωματικότητα, προσαρμοστικότητα, επικουρικότητα.

Όλες αυτές οί έννοιες ύποκρύπτουν μέσα τους δύο στοιχεία: τήν έλευθερία και τήν κοινωνία, τά όποϊα άποτελοῦν πολιτισμό, ως τρόπο ζωής και ύπαρξης. Άκόμη και τό οικολογικό πρόβλημα, όχι μόνο οί διαπροσωπικές σχέσεις, στό βαθύτερο περιεχόμενό του είναι θέμα πολιτισμοῦ, μέ άποτέλεσμα ό ίδιος ό άνθρωπος στήν προσπάθειά του νά άφομοιώσει και νά εκμεταλλευτεί τό περιβάλλον του και τήν δημιουργία διατρέχει τόν κίνδυνο νά άφομοιωθεϊ άπ' αυτό και νά εξαφανιστεί. Η ίσορροπη αυτή σχέση είναι πραγματικά δύσκολη. Η Όρθόδοξη Έκκλησία και ή πατερική διδασκαλία έχουν τό σωστό όραμα αυτής τής ίσορροπης κοινωνίας, γι' αυτό και πρέπει, στά πλαίσια μιᾶς διεκκλησιαστικής συνεργασίας στό χώρο τής Εὐρώπης και μάλιστα στήν προοπτική διαμόρφωσης τοῦ νέου κοινωνικοῦ μοντέλου, νά δώσει τή δική της μαρτυρία, μέ τήν όρθή νοηματοδότηση τῶν παραπάνω όρων, τονίζοντας συγχρόνως τήν έλεύθερη κατάφαση στήν ετερότητα, όπου συνεπάγεται ότι ό «άλλος», ό διαφορετικός είναι όπως έγώ. Μέ βάση τήν άρχή τής κοινωνίας, ως σχέσης, επιτυγχάνεται ή κοινωνική συνοχή και συγχρόνως ή ύπερβαση τοῦ κοινωνικοῦ παιχνιδιοῦ «έγώ και ό άλλος».

Τό δικαίωμα στήν ετερότητα άναγνωρίζει τόν ύγιή άνταγωνισμό, χωρίς άποκλεισμούς ή άποκλειστικότητες, γιατί μέ τόν τρόπο αυτό μετακινείται ή άνισότητα πρός τήν διαφορετικότητα, χωρίς νά δημιουργεί φοβία γιά μετασχηματισμό ή άλλοίωση τής ευρωπαϊκῆς ταυτότητας.

Η Εὐρώπη λοιπόν «προκαλεϊ» τίς χριστιανικές Έκκλησίες νά πραγματοποιήσουν τή δική τους έξοδο άπό τόν έσωτερικό τους έγκλωβισμό και τόν έσωστρεφή άπομονωτισμό τους αλλά και τήν ψευδαίσθηση τοῦ κοινωνικοῦ άκτιβισμού τους, και νά προτείνουν τίς δικές τους άρχές και «θεωρίες ζωής», δηλ. ήθους, οί όποϊες θά άποτελέσουν μία πραγματικά δυναμική συμβολή στή νέα νοηματοδότηση τής Εὐρώπης γιά καταλλαγή και ολοκληρωμένη άνάπτυξη, μιᾶς κοινωνίας άνθρώπινης και χρηστικής. Δέν είναι άλλωστε τυχαίο ότι σήμερα στά κοινοτικά όργανα άναζητεϊται ό προσδιορισμός τοῦ περιεχομένου τῶν θεμελιωδῶν άρχῶν τής Εὐρωπαϊκῆς Ένωσης. Όλα αυτά άποδεικνύουν ότι «σήμερα ή Εὐρώπη άντιμετωπίζει όξύ πνευματικό ύπαρξιακό πρόβλημα μέ επιπτώσεις στήν ενότητά της. Έχει γραφεί ότι ή Εὐρώπη άναζητᾶ τήν ψυχή της. Οί είδήμονες άναγνωρίζουν ότι δέν μπορεί νά σταθεϊ γιά πολύ ακόμη χωρίς ένιαίο πνευματικό προσανατολισμό, χωρίς κάποιο είδος κοσμοθεωρίας».

Γιά τήν Όρθόδοξη Έκκλησία ειδικότερα ή ύπαρξη διαφορῶν στό χώρο τής Εὐρώπης δέν σημαίνει και διαίρεση, γιατί ή διάκριση δέν φέρνει διάσπαση και ή ενότητα στηρίζεται στήν ετερότητα και όχι στήν ταυτότητα. Αυτή ή άρχή έχει κάποιες συνέπειες μέ ιδιαίτερη σημασία γιά τήν σύγχρονη κοινωνία τῶν λαῶν, τῶν πολιτῶν, τῶν πολιτισμῶν, γιά τή λειτουργία τοῦ διαλόγου και τήν άποφυγή τοῦ άπομονωτισμοῦ. Είναι τό πνευματικό ύπόβαθρο τής πολιτισμικῆς αλληλοπεριχώρησης και τής συνύπαρξης.

Ἡ θεώρηση αὐτή σημαίνει ἀπόρριψη κάθε μορφῆς συγκεντρωτισμοῦ καί ἀτομοκεντρικῆς θεώρησης τῆς ἴδιας τῆς ζωῆς καί τῆς κοινωνίας ἀλλά καί κάθε τάσης διασπαστικοῦ φιλελευθερισμοῦ καί ιδιωτικοποίησης τῆς ζωῆς. Ἀποτελεῖ μιά ἀπάντηση στήν παγκοσμιοποίηση, ἐνῶ ἡ ἴδια ἡ ὀρθόδοξη θεώρηση τῆς ζωῆς, ὡς ἔκφραση κοινωνίας διαπροσωπικῶν σχέσεων, νοηματοδοτεῖ διαφορετικά καί αὐτή τήν ἴδια τήν ἔννοια τῆς κοινωνικῆς εὐποιΐας καί τῆς «κοινωνικῆς πολιτικῆς».

Στήν Εὐρώπη σήμερα διαμορφώνεται τό νέο μοντέλο κοινωνίας τοῦ εὐρωπαϊκοῦ γίνεσθαι. Ἡ κοινωνική αὐτή θεώρηση τῶν διαπροσωπικῶν σχέσεων ἀποτελεῖ μία ἔντονη πρόκληση στό ἀνθρωπομονιστικό μοντέλο τοῦ κοινωνικοῦ ἔργου καί νοηματοδοτεῖ δυναμικά τή θεώρηση τῆς λειτουργίας τῶν κοινωνικῶν θεσμῶν τῆς Εὐρώπης. Αὐτό σημαίνει ὅτι μία χριστιανική νοηματοδότηση τῶν ὄρων τῆς Λισσαβώνας, ἀναφορικά μέ τήν κοινωνική πολιτική τῆς Ἑνώσεως θά ἀποτελέσει «κίνητρο», ὄχι μόνο οικονομικό-ἀναπτυξιακό ἀλλά καί ἀνθρωπιστικό, ἀφοῦ ἔχει πλέον ἀποδειχθεῖ καί ἐπιβεβαιωθεῖ ὅτι, κάθε τι πού διαμορφώνει μία πολιτική ἀνοικτή καί χρηστική, γίνεται ἀποδεκτό ἀπό τήν Ἑνωση, ἀρκεῖ νά ὀδηγεῖ στήν δημιουργία μιᾶς Εὐρώπης πύο «ἀνθρώπινης καί ζωντανῆς».

Τό δεύτερο στοιχεῖο εἶναι ὅτι στήν Εὐρώπη δύο εἶναι τά θεμελιώδη ἰδανικά: ἡ οἰκονομία καί ἡ ἀνάπτυξη. Τελευταῖα ὅμως ἔχει τεθεῖ ἕνα σοβαρό ἐρώτημα, γιά ποιᾶ ἀνάπτυξη ὀμιλοῦμε, τήν ποιοτική ἢ τήν ποσοτική; Ἑνα ἐρώτημα πού ἐνδιαφέρει τούς πάντες. Ἡ Εὐρώπη σήμερα εἶναι πλέον διαπιστωμένο, ὅτι ἐνδιαφέρεται γιά τήν ποιοτική καί ὄχι μόνο γιά τήν ποσοτική ἀνάπτυξη, τήν ὁποῖα χαρακτηρίζει μέ τόν ἀσαφῆ ὄρο «ἐμβάθυνση». Ὅταν δηλ. ἀπειλεῖται τό ἴδιο τό φαινόμενο τῆς ζωῆς μέ ἐξαφάνιση, ποιό νόημα ἔχει ἡ αὔξηση τοῦ κατά κεφαλήν εἰσοδήματος ἢ ἡ ἀνάπτυξη ἐπενδυτικῶν ἐφαρμογῶν παράγοντες πού ἐξαρτῶνται καί αὐτοί ἀπό τήν ποιότητα ὄχι τῆς ζωῆς, ἀλλά τῆς ἐπιχειρηματικῆς δραστηριότητας καί παραγωγῆς; Στό θέμα αὐτό φαίνεται ὅτι Εὐρώπη κυριολεκτικά βρίσκεται σέ μία ἀναζήτηση, γιατί διαφεύγει τῶν ὀρίων της καί ἀναγκαστικά ἢ σκυτάλη περνᾶ στά χέρια τῶν χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν, οἱ ὁποῖες καλοῦνται καί πάλι νά πούν μέ τόν καλύτερο δυνατό τρόπο ποιᾶ ἢ σημασία τῆς ἴδιας τῆς εὐρωπαϊκῆς ζωῆς, ποιός ὁ σκοπός της, ποιό τό μέλλον της καί ὁ προορισμός της. Ἡ ἐπιστήμη σήμερα δείχνει νά κινεῖται πρὸς μία διαφορετική θεώρηση τοῦ κόσμου τῆς ζωῆς, ἐγκαταλείποντας τή μηχανιστική, νοησιαρχική καί ἀτομοκεντρική προσέγγιση τῶν φαινομένων.

Ἡ Ὄρθόδοξη θεολογία καί Ἐκκλησία προτείνει σεβασμό στήν ἀξία τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς ὄχι ἠθικιστικά ἀλλά πολιτιστικά καί πολιτισμικά, τό ὁποῖο σημαίνει μία προσωπική ἀξιολόγηση τῆς ἴδιας τῆς ζωῆς καί τοῦ ἀνθρώπου σέ ἀναφορά πρὸς τόν ἄλλον ἄνθρωπο καί τόν κόσμο. Αὐτό συνεπάγεται ὑπέρβαση κάθε μορφῆς χρησιμοθηρισμοῦ, κάθε ὠφελιμισμοῦ καί σκοπιμότητας καί πραγμάτωση κοινωνικῆς δυναμικότητας καί ἀνάπτυξης, ὄχι στασιμότητας καί ἀπραξίας. Ὁ ἄνθρωπος δέν κατέχει τίποτε, συμμετέχει ὅμως παντοῦ σέ ὄλες τίς δραστηριότητες τῆς κοινωνικῆς πράξης καί μέσα ἀπό τή συμμετοχή ἀξιολογεῖ καί ἀξιολογεῖται ἀπό καί γιά τήν ἴδια τήν ζωή. Χαρακτηριστικό παράδειγμα εἶναι ὁ κίνδυνος τοῦ οἰκολογικοῦ ἀφανισμοῦ τόν ὁποῖο ὁ ἄνθρωπος θά μπορέσει νά ἀποτρέψει ὅταν κατανοήσει τήν ριζοσπαστική ἀξιολογική θεώρησή του, ὡς προσωπική συμβολή στήν διατήρηση, ἀνάπτυξη καί κυριαρχία τῆς ζωῆς καί τοῦ περιβάλλοντος, καί θεωρήσει τό ἴδιο τό φυσικό περιβάλλον ὡς οἶκο φανερώσεως τῆς δημιουργικῆς παρουσίας του. Μιά τέτοια θεώρηση τῆς ζωῆς ὡς προσφορά καί ἀνταπόκριση, χωρίς καταχρηστικές καί ὠφελιμιστικές τάσεις, εἶναι πού μποροῦν νά καταστήσουν τήν παρουσία τοῦ ἀνθρώπου στήν Εὐρώπη τοῦ αὔριο ἀπό κτήτορα σέ κτίτορα. Μόνο ὅταν ἡ Εὐρώπη καταλάβει ὅτι ὁποιαδήποτε ἐπενδυτική πολιτική ἢ προσπάθεια, πρέπει νά προσβλέπει ὄχι στήν ἰδιοκτησία ἀλλά στή διαχείριση καί οἰκονομία τῆς ζωῆς, τότε ἀκριβῶς θά καταλάβει καί ποιός εἶναι ὁ μελλοντικός ρόλος καί σκοπός, τοῦ εὐρωπαϊκοῦ τρόπου ζωῆς καί κοινωνίας.

Αὐτό πού λείπει σήμερα ἀπό τήν Εὐρώπη εἶναι ἡ ἀνάπτυξη μιᾶς ἀποτελεσματικῆς δράσης, ἱκανῆς νά μετριάσει τά ἐπιχειρήματα τῆς οἰκονομικῆς εἰδωλολατρίας καί νά ἐμπνεύσει οὐσιαστικά τόν τρόπο διαχείρισης τῆς ἴδιας τῆς ζωῆς, ὡς κοινωνίας, ἢ ὁποῖα εἶναι ἠθικά ἐλλειμματική, ἀκόμη καί σέ μία ἀνταγωνιστική λειτουργία τῆς οἰκονομίας. Ἡ χριστιανική Ἐκκλησία ἔχει νά προσφέρει πολλά ἀρκεῖ νά προσπαθῆσει νά ἀποκτήσει τήν δική της φωνή. Ἡ ἐπιτυχία της ἔγκειται στόν τρόπο μέ τόν ὁποῖο ἡ ἴδια ἀντιλαμβάνεται τήν λειτουργία τῶν θεσμῶν στό πλαίσιο φανέρωσής της ὡς εὐχαριστιακοῦ σώματος, γιατί ἡ πολυφωνία ὀδηγεῖ στή διάσπαση ἐνῶ οἱ χριστιανικές φωνές «ἐν ἐνὶ στόματι» ἀποτελοῦν τήν δυναμική καί ἀποτελεσματική πρόταση δημιουργίας καί ὀλοκλήρωσης τῆς Εὐρώπης τῶν πολιτῶν καί τῶν πολιτισμῶν, γιά τήν πραγμάτωση ἑνός νέου εὐρωπαϊκοῦ μοντέλου κοινωνίας, στήν προοπτική μιᾶς ὑγιοῦς ἀνταγωνιστικότητας.